

DOI 10.31651/2524-2660-2020-2-162-166

ORCID 0000-0002-2868-8770

ШАЛАМАЙ Анастасія Олегівна,

аспірантка кафедри західних і східних мов та методики їх навчання,
Південноукраїнський педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського
e-mail: shalamay.anastasiya@gmail.com

УДК 37.091.3:001.818(045)

МЕТОДОЛОГІЧНА СУТЬ ПОНЯТТЯ «ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТОДИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

У статті розглянуто та обґрунтовано зміст понять «презентація», «методична інформація» та «презентація методичної інформації» з огляду на закони діалектики, синергетики та педагогічної психології.

Згідно з закономірностями вищезазначених наук доведено, що презентація методичної інформації може бути ефективною тільки за умови виразного подання матеріалу, його актуальності для слухачів та повноти, опори на наявні в аудиторії знання.

Виявлено показник засвоєння методичної інформації та успіху її презентації, а саме відповідні зміни у професійній поведінці педагога-викладача іноземної мови.

Результати дослідження уможливають подальшу роботу для підготовки магістрів-філологів до презентацій методичної інформації на наукових конференціях.

Ключові слова: презентація; методична інформація; навчання магістрів-філологів; діалектика; синергетика; педагогічна психологія.

Постановка проблеми. Завдяки інтернаціональній науковій та культурній інтеграції постійно з'являються нові можливості для співпраці вчених із різних країн світу. Однією з них є участь у міжнародних конференціях, робочою мовою яких часто є англійська. В той же час треба розуміти, що для якісного виступу науковцю необхідно не лише володіти мовою конференції на певному рівні, але й знати та використовувати принципи ефективної презентації матеріалу. Майбутніх вчених-викладачів іноземних мов насамперед будуть цікавити основи презентації методичної інформації. Однак, звернувшись до праць вітчиз-

няних та зарубіжних вчених, можна з'ясувати, що навчання магістрів-філологів презентації методичної інформації залишається вузьким та недостатньо висвітленим напрямом. Для розробки відповідної методики підготовки, треба передусім дослідити зміст поняття «презентація методичної інформації» через аналіз його окремих компонентів та поєднання їх у єдиний концепт.

Мета статті. Дати визначення поняттю «презентація методичної інформації» та з'ясувати закономірності ефективного обміну інформацією з точки зору діалектики, синергетики та психології засвоєння.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світі щораз вищої глобалізації з'являється потреба в з'єднанні розрізнених частин природи та суспільства в єдині, спільні за змістом конгломерати. Цей процес відбувається на основі взаємообміну різногалузевою інформацією, яка прагне до створення цілісної спільності. Одним із шляхів пізнання утвореної змістовної цілісності є її презентація, тобто подання у соціумі нового формування в усіх його аспектах та діях.

Такі складні перетворення матерії виникають на основі законів діалектики та синергетики, в той час як засвоєння отриманої в результаті інформації відбувається згідно з певними психологічними закономірностями. Розглянемо явища пізнання

утворених цілісностей шляхом їх презентації з точки зору названих наук.

Так, відповідно до основного закону діалектики, а саме єдності і боротьби протилежностей, «кожному предмету та явищу притаманні внутрішні протиріччя, що знаходяться у єдності та взаємодії, боротьбі між собою» [1, с. 117; 2].

В нашому випадку протиріччя полягає в тому, що люди виражають потребу у розумінні певної інформації, яка обумовлена необхідністю їх подальшого існування у соціумі. Проте, їх самостійне пізнання нового інформаційного продукту недоступне для них, тому вони звертаються до такої форми його осмислення як презентація. Але й рівень його презентації далеко не завжди задовольняє їх потреби, через що вони позбавляються можливості повного досягнення своїх пізнавальних цілей. Звідси в них витікає обґрунтоване бажання розв'язання цього протиріччя, тобто досягнення такого рівня презентації, який би задовольнив їх вимоги. Таким чином, під терміном «презентація», з огляду на вищезазначений закон діалектики, слід розуміти таку її форму, яка б вирішила протиріччя між потребами знати будь-що нове та формою презентації відповідної інформації.

Як приклад розглянемо наступну ситуацію. Студентам необхідно знати про інтерактивні методи навчання. Однак, якщо презентація буде складною, незв'язною та без відповідної наочності, вона не вирішить протиріччя між потребою студентів знати такі методи навчання та способом їх пояснення. Вирішення же цього протиріччя може відбутися лише в такому випадку, якщо презентація даного матеріалу буде здійснюватися у повній відповідності із психологічними закономірностями пізнання вивчаемого предметного змісту.

Не менш важливо розуміти, що придбання нового знання можливо не лише на основі вирішення протиріч між потребою в ньому та формою його презентації, але й на основі утворення нового змісту, що виключає застарілу, неактуальну інформацію, але при цьому обов'язково включає дані сучасних наукових досліджень. Така форма презентації матеріалу засновується на діалектичному законі заперечення, згідно з яким «будь-яка система, що розвивається, проходить низку зв'язаних між собою етапів свого вдосконалення» [1, с. 118]. При цьому, на найвищому рівні свого розвитку вона включає ті характеристики своїх попередніх рівнів, які обумовили її вдосконалення, але в той же час виключає ті свої попередні риси, які є неактуальними в да-

ний період часу та лише призводять до її деградації [1, с. 118].

Стосовно теми нашого дослідження це означає, що презентація будь-якої інформації засновується на запереченні її архаїчної, неактуальної, незатребуваної частини, як у змістовному аспекті, так і в презентаційному, тобто доповідач мусить прагнути відібрати не лише найкращий та новий матеріал, але й найкращу, нову форму його подання. Отже, другий закон діалектики обумовлює таку форму та зміст презентації, яка б виключила непотрібний соціальний досвід, але б врахувала б той, що необхідний у цей час.

Наведемо конкретний приклад на основі граматико-перекладного методу навчання іноземним мовам. Ми будемо заперечувати застарілі граматико-перекладні прийоми, такі як зазубрювання громіздких правил, їх переказ, та механічне запам'ятовування граматичних форм, але при цьому збережемо у сучасній методиці переклад у функції його семантизації мовних явищ та перевірки їх розуміння. В презентаційному аспекті нас не задовільнить використання примітивних засобів пред'явлення нового матеріалу, лише вербальні засоби його презентації та відсутність наочних посібників. Ми вважаємо необхідним презентувати будь-який вивчаємий матеріал із використанням інтерактивних засобів навчання, таумаченням певних понять та виконанням практичних робіт.

У межах даного дослідження нас цікавить презентація іншомовного матеріалу, який підлягає засвоєнню, а воно, як відомо, досягається шляхом усвідомлення пред'явленої інформації та її багаторазового повторювання. За даними дослідження Р. Мартинової [3], далеко не кожне повторювання призводить до запам'ятовування вивчаемого та його переходу у вищий ступінь володіння.

Таке якісне перетворювання володіння матеріалом ґрунтується на третьому законі діалектики, а саме переходу кількісних змін у якісні: «закон переходу кількісних змін у якісні припускає, що всі зміни у світі трапляються не відразу, а шляхом довгих, сукупних кількісних зсувів. Межі існування кожного предмету визначаються його кількісними параметрами; співвідношення «якості» предмету та його можливих кількісних змін, що не призводять до перегляду його «якості», зветься «мірою». Та навіпаки, якісна зміна предмету визначає і його нові кількісні параметри» [1, с. 119].

Щодо теми нашого дослідження, це придбання знань, сутнісних характеристик предмету та розвиток на їх основі вмінь їх застосування, що поступово ускладнюють-

ся, а саме рецептивних, репродуктивних, продуктивних та творчих. У такий спосіб один і той самий змістовний матеріал використовується при розвитку вищевикладених можливостей його застосування. Саме такі дії забезпечують трансформацію предметних знань у різноманітні предметні вміння. В лінгвістичному аспекті це багаторазове вживання вивченого мовного матеріалу, який переводить знання цього матеріалу в навички, а навички – у відповідні вміння. Досягнення такого рівня вдосконалення володіння мовним матеріалом можливе на основі усвідомлених повторювань, тобто таких, які здібні перетворити попередній, мовний ступінь володіння їм, у наступний, більш комунікативний [4, с. 46–47]. Лише в цьому разі презентована інформація стає надбанням тих, хто сприймав її презентацію. Розпізнати момент переходу інформації з чужорідної у надбану можливо за професійною поведінкою людини, яка починає практично використовувати її у своїй діяльності.

Отже, згідно з третім законом діалектики, презентація – це така кількість та якість презентуємої інформації, яка переходить у переконання людини та стає її надбанням. Вона виявляється у вдосконаленні професійної поведінки того, хто сприйняв цю інформацію.

Як приклад наведемо техніки розвитку навичок спонтанної комунікації серед учнів. Згідно з Є.І. Пассовим [5, с. 94], ефективним методом навчання є використання ситуацій. Треба вміти «створювати ситуації, навчати на основі ситуацій, варіювати ситуації, реагувати на ситуації і т.д.». Але, «говорінню не можна навчити поза ситуаційністю. Мовленнєві одиниці, вимовлені чи сприйняті поза ситуацією, не залишаються у пам'яті, бо не є значущими для людини» [5, с. 94].

У зв'язку з цим, автори сучасних навчально-методичних комплексів намагаються додати в них ситуативні вправи для розвитку в учнів навичок спонтанного говоріння. Однак, незважаючи на наявність таких вправ, учні часто продовжують зазнавати труднощів із спонтанною комунікацією іноземною мовою, бо кількість вправ виявляється недостатньою, щоб перейти у якість. Розглянемо підручник "Read and Speak English" [6]. Кожний розділ складається із роботи з лексикою, роботи з текстом та розумінням прочитаного, відпрацювання лексики, практики говоріння та огляду граматики. Проте, практика говоріння містить близько шости-семи таких вправ як: запам'ятовування прислів'їв, переказ тексту за планом, пошук певних виразів у тексті та складання речень із

ними, стислий переказ тексту у декількох реченнях, переказ того ж самого тексту від різних осіб, обговорювання заданих тем чи написання есе за ними, переклад іншого тексту. Дані вправи допомагають учням усно та письмово опрацювати лексику та вживані в тексті конструкції, але не призводять до розвитку вмінь спонтанного говоріння – єдина вправа з вищезазначеного списку, в якій учні можуть виразити свою думку та вступити у дискусію між собою (наприклад, посперечатися, спробувати переконати співрозмовника, що без сумнівів підвищує комунікативну цінність завдання), це дискусія на задані теми. Проте за викладачем залишається право проігнорувати це завдання та замість нього запропонувати учнів написати есе. Так можна дійти висновку, що вправ для розвитку вмінь спонтанного говоріння у розділах цього підручника недостатньо для переходу кількісних змін в якісні.

Отже, в світлі законів діалектики, презентація мусить бути такою, яка:

а) вирішує протиріччя між потребами в оволодінні новою інформацією та засобами її подання;

б) виключає за своїм змістом архаїчний, неактуальний матеріал та зберігає при цьому лише той, який у з'єднанні із новим предметним знанням утворює нову сучасну дисциплінарну спільність;

в) забезпечує настільки кількісне та якісне повторювання вивчаємої частини інформації, яке здібне трансформуватися у новий, складніший рівень оволодіння нею.

Розглянуті діалектичні характеристики презентації потребують її осмислення і з положень сучасної синергетики, яка обумовлює доцільність сприйняття знань в їх системності, комплексності та всебічності. Таким чином, синергетична наука являє собою «сучасну теорію самоорганізованих систем, засновану на принципах цілісності світу, спільності закономірностей розвитку усіх рівнів матеріальної та духовної організації; нелінійності (багатоваріантності, альтернативності) та необоротності, глибинного взаємозв'язку хаосу та порядку, випадковості та необхідності» [1, с. 350]. В нашій роботі в якості самоорганізованої системи в подальшому виступатиме методична інформація, під якою ми розуміємо будь-яку інформацію чи знання, що формують методику викладання іноземної мови як науки, тобто інформацію стосовно викладання іноземної мови, суть саме предмету методики як науки, історії її розвитку, методів навчання іноземній мові в їх ретроспективному аналізі щодо потреб та соціального замовлення суспільства, предмету, об'єкту та методу дослідження, та у вигляді сучасних технік викладання.

Щодо самоорганізованої системи, «під самоорганізацією у синергетиці розуміють процеси виникнення макроскопічно упорядкованих просторо-часових структур у складних нелінійних системах, що знаходяться в далеких від рівноваги станах поблизу особливих критичних точок – точок біфуркації, в околицях яких поведінка системи стає нестабільною. Останнє означає, що в цих точках система під впливом найнезначніших дій, чи флуктуацій, може різко змінити свій стан. Цей перехід часто характеризують як утворення порядку із хаосу» [7].

Щодо презентації методичної інформації це значить, що розрізнені, хаотичні фрагменти інформації мусять сполучитися в єдине знання, тобто мусить виникнути єдиний порядок.

Так ми доходимо висновку, що презентація методичної інформації повинна бути такою, яка забезпечить студентам єдність в їх розрізнених знаннях. Без неї вони не зможуть використовувати отриману інформацію, бо не зрозуміють логічний зв'язок між її фрагментами, або отримують недостатній її об'єм, і, отже, ця інформація не знайде практичного уживання в їх професійної діяльності. Припустимо, якщо викладач під час презентації методичної інформації не буде її узагальнювати, робити відповідні висновки, чи взагалі буде пропускати важливі тематичні фрагменти, то його презентація буде незв'язною та неефективною для аудиторії.

Наведемо конкретний приклад: у розділі «Історія розвитку методики навчання іноземним мовам» студентам слід подати інформацію у формі ретроспективного розвитку методів навчання, з оглядом на історичні закономірності розвитку суспільства. Так вони повинні розуміти, що усно-слуховий метод навчання іноземним мовам Г. Пальмера обумовлювався стрімким розвитком різногалузевої промисловості Америки та потребою в іноземній робочій силі. Імігранти з різних країн світу об'єднувалися у невеликі групи відповідно до отримуючої професії. Звідси навчання виключало будь-який переклад, бо для них не було єдиної рідної мови. Навчання також виключало і письмові види навчальної діяльності, бо вимагало досягнення англійської професійно-обумовленої комунікації якнайшвидше. Тому принципи цього методу навчання ставали абсолютно зрозумілими для учнів: вони виключали опір на рідну мову та запис вивчаемого матеріалу, але при цьому обумовлювали правомірність високої концентрації навчальних годин, низької накопичуваності учбових груп та участь носіїв мови у розвитку професійно-комунікативних вмінь учнів. Саме така комплексна презентація даного методу навчання, а саме історико-

методична, утворює цілісну картину сприймаємої методики, та обумовлює відповідні види методичної діяльності.

Із розвитком суспільства потреба в іноземній мові зростала, і тому, починаючи з 1960-х років, у школах та у ВНЗ активно впроваджувався свідомо-практичний метод навчання іноземним мовам авторів А. Старкова [8], В. Слободкіова [9], І. Бім [10]. Прагнучи максимально комунікативувати навчальний процес, вони намагались використовувати більшість принципів усно-слухового методу навчання в умовах немовленнєвого середовища, низької концентрації навчальних годин, високої наповнюваності учбових груп та недостатньої мотивації в учнів вивчати іноземну мову. У результаті такого підходу виявилось, що більшість учнів не оволодівало ні знанням іншомовного мовного матеріалу, ні вмінням розмовної практики навіть для вирішення примітивних комунікативних завдань.

Наведені приклади наочно демонструють необхідність системного і комплексного вивчення методики, із аналізом відповідних історичних подій конкретного часу та потреб суспільства в оволодінні його громадянами іноземною мовою у визначений історичний період.

Саме це положення обумовлює детальне дослідження поняття «оволодіння іноземною мовою», чим безпосередньо займається психолого-педагогічна наука. У світлі її закономірностей розглянемо сутність засвоєння методичної інформації.

Одним із основоположних критеріїв засвоєння інформації вважається міцність, яка теж в свою чергу залежить від системності та єдності презентації, а також «змітоорганізованості сприймаемого навчального матеріалу, його особистої значущості та того емоційного відношення, яке цей матеріал викликає в учня...» [11, с. 239].

У додаток до міцності засвоєної інформації та її системності, І.О. Зимня також виділяє такі риси засвоєння в контексті психології як застосування отриманих із презентації знань та їх повноту — теж саме, що ми вже згадували раніше, розглядаючи презентацію з точки зору діалектики та синергетики. «Засвоєння характеризується також готовністю (легкістю) актуалізації знань та їх повнотою та системністю. Важливою рисою засвоєння є й те, що його показником стає дія, характер якої засвідчує її засвоєння» [11, с. 240].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши презентацію інформації з точки зору діалектики, синергетики та педагогічної психології, ми доходимо висновку, що презентація інформації ефективна лише в тому випадку, коли її рівень, об'єм, кількість та актуальність відповідає соціальному замовлен-

ню суспільства, і коли вона є єдиною та зв'язною. Лише в цьому разі інформація міцно засвоюється та знаходить застосування у практичній чи професійній діяльності аудиторії.

Через те що ми концентруємося виключно на методиці викладання англійської мови, презентація методологічної інформації мусить віддзеркалювати не лише спільні техніки та прийоми навчання іноземним мовам, але й враховувати лінгвістичні та стилістичні особливості англійського презентаційного дискурсу, що і буде предметом нашого подальшого дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Кириленко Г.Г., Шевцов Е.В. Краткий философский словарь. Москва: Филологическое общество "СЛОВО", 2010. 498 с.
2. Георгиева, С. Полисубъектного взаимодействие между преподавателя и студента в обучении по методика – пътят от предпочитаното към осъществяването и осъществимото. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: традиции и иновации: сборник с научни доклади*. Габрово, ЕКС-ПРЕС, 2018. Втора книга. С. 350–355.
3. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2007. 51 с.
4. Мартынова Р. Ю. Методологические основы презентации как вида речевой деятельности. Одесса: Лерадрук, 2012. 99 с.
5. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва: Просвещение, 1991. 223 с.
6. Дроздова Т.Ю., Маилова В.Г., Николаева В.С. Read & Speak English: учебник. Санкт-Петербург: Антология, 2014. 320 с.
7. Можейко М.А. Синергетика. 2002. URL: <https://gtmarket.ru/concepts/6876> (дата звернення: 15.12.2019).
8. Старков А.П. Обучение английскому языку в средней школе. М.: Просвещение, 1978. 224 с.
9. Слободчиков В.А. Система порождающих моделей

как основа организации структурного языкового материала при обучении иноязычной речи: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Минск, 1969. 18 с.

10. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблема школьного учебника. М.: Русский язык, 1977. 288 с.
11. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Москва: ЛОГОС, 2000. 384 с.

References

1. Kirilenko, G.G., Shevtsov, E. V. (2010). Short Philological Dictionary. Moscow: Philological Society "WORD". 498 p. (in Rus.).
2. Georgieva, S. (2018). The polysubjective interaction between the teacher and the student in the teaching of methodology – the path from the preferred to the realized and the achievable. *Interaction of teacher and student in the conditions of university education: traditions and innovations: a collection of scientific reports*. Gabrovo, EX-PRESS, 2018. Second book. 350–355. (in Bulg.).
3. Martynova, R.Yu. (2007). A holistic general didactic model of the content of foreign language teaching (Doctor Science Dissertation). *Theses*. Kyiv. 51 p. (in Ukr.).
4. Martynova R.Yu. (2012). The methodological basis of presentation as a type of speech production. Odesa: Leradruk. 99 p. (in Rus.).
5. Passov, E.I. (1991). The communicative method of teaching speaking in a foreign language. Moscow: Enlightenment. 223 p. (in Rus.).
6. Drozdova, T.Yu., Mailova, V.G., Nikolayeva, V.S. (2014). Read & Speak English. Saint-Petersburg: Antologiya. 320 p. (in Rus.).
7. Mozheyko, M.A. (2002). Synergetics. Retrieved from <https://gtmarket.ru/concepts/6876> (in Rus.).
8. Starkov, A.P. (1978). Teaching English in high school. Moscow: Enlightenment. 224 p. (in Rus.).
9. Slobodchikov, V.A. (1969). The system of generating models as a basis for the organization of structural language material in the teaching of foreign language speech (PhD Dissertation). *Theses*. Minsk. 18 p. (in Rus.).
10. Bim, I.L. (1977). Methods of teaching foreign languages as a science and a problem of a school textbook. Moscow: Russian language. 288 p. (in Rus.).
11. Zimnyaya, I.A. (2000). Pedagogical Psychology. Moscow: LOGOS. 384 p. (in Rus.).

SHALAMAY Anastasiya,

Doctoral student of Western and Oriental Languages and Methods of Language Teaching Department, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

THE METHODOLOGICAL CORE OF THE NOTION OF “PRESENTATION OF METHODOLOGICAL INFORMATION”

Summary. This paper seeks to address and define the content of such notions as “presentation”, “methodological information” and “presentation of methodological information” while taking into consideration the laws of dialectics (namely the law of the unity and tension of opposites, the law of the negation of negation and the law of the transformation of quantity to quality), synergetics (laws of formation and self-organization of open systems, e.g., information as a whole) and pedagogical psychology (laws of information acquisition).

Results. It is proved that, according to the rules of the abovementioned sciences, a presentation of methodological information can only be effective as long as its subject is presented in a clear manner, is of immediate relevance to the listeners, is covered fully and builds on the audience’s existing knowledge. The points above are accompanied by examples related to foreign language teaching and the history of language teaching methods and approaches, which represent certain categories of methodological information. The article also defines indicators of

presentation’s success and describes them as respective changes in the professional behavior of a foreign language teacher.

Originality. Previous works cited in this article dealt with defining what a presentation is from the point of view of dialectics and synergetics. This article narrows the research down to presentation of methodological information in particular.

Conclusions. The outcomes of this research enable further work on preparing master’s philology students to deliver successful presentations and share their professional expertise at international teaching methodology conferences.

Keywords: presentation; methodological information; teaching master’s in philology students; dialectics; synergetics; pedagogical psychology.

Одержано редакцією 29.03.2020
Прийнято до публікації 19.04.2020